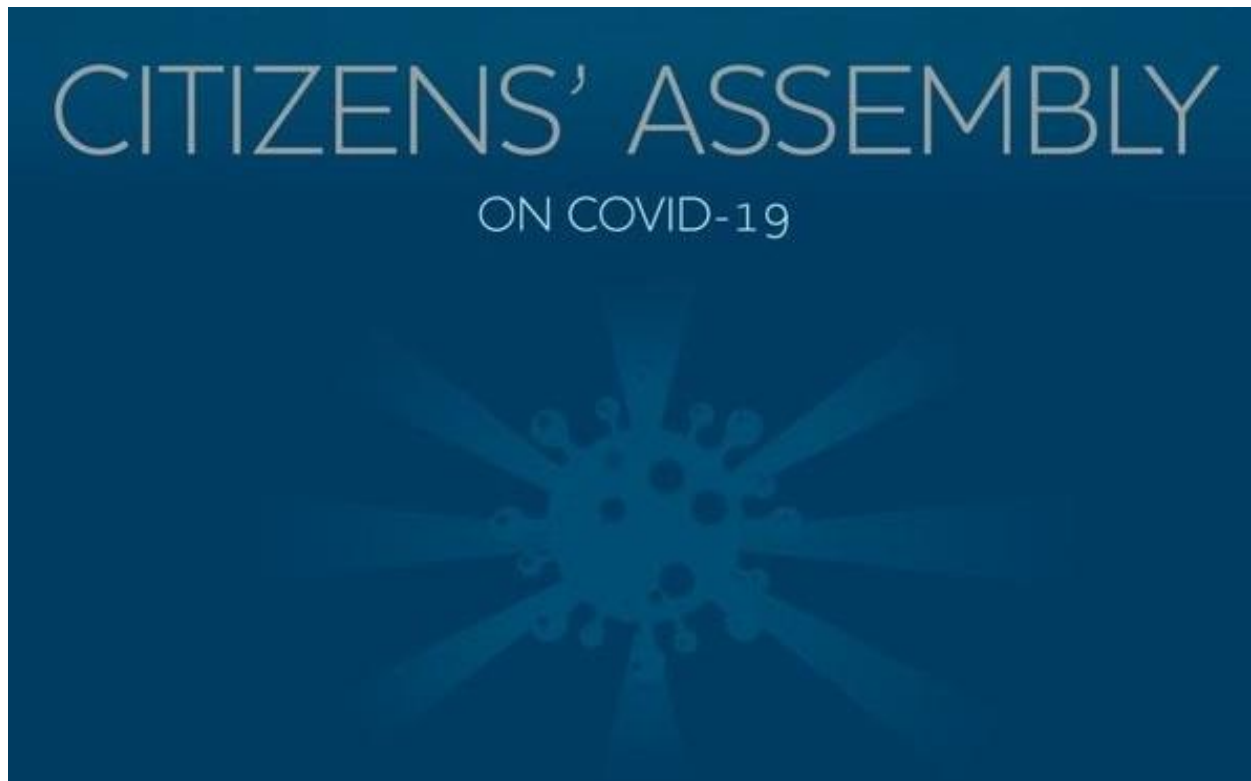


ИЗВЕШТАЈ СО ПРЕПОРАКИ

НА

ГРАЃАНСКОТО СОБРАНИЕ НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ЗА КОВИД-19



Документ напишан од учесниците во првото Граѓанско Собрание за Ковид-19 во Северна Македонија.

Јули 2021



Содржина

Вовед во Граѓанското Собрание за Ковид-19.....	2
Принципи на Граѓанското Собрание.....	3
Препораки од учесниците.....	4
Заклучок.....	15

Вовед во Граѓанското Собрание за Ковид-19

По објавувањето на повикот за аплицирање на Граѓанското собрание, секој од нас индивидуално се пријави, пополнивме прашалник и бевме избрани по случаен избор. Избрани беа 40 учесници, секој поединечно беше контактиран од ЗИП Институт, кои подетално ни објаснија за проектот и за состаноците.

Ни беше испратен информативен пакет со подетални податоци за проектот, нашата улога како учесници, како се организирани состаноците, како се користи ЗУМ платформата, како и материјал кој го прочитавме пред да започнат состаноците. Материјалот вклучуваше примери за тоа како другите земји се справуваат со Ковид-19, преглед на мерките донесени од Владата во земјата и многу статии, анкети и истражувања поврзани со Ковид-19.

Имавме пробен состанок, на кој се запознававме со алатките на апликацијата која ја користевме во текот на нашите состаноци- Зум апликацијата и учесниците имаа шанса да се запознаат пред да започне процесот. Потоа имавме 8 состаноци распределени на секоја трета недела и еден дополнителен состанок. Во текот на состаноците бевме поделени во мали групи, во кои дискутиравме, анализиравме и ги решававме зададените задачи.

Во текот на состаноците имавме можност да научиме повеќе за корона вирусот и пандемијата со Ковид-19 од поголем број на стручни лица како д-р Сеад Зејнел специјалист/интернист, д-р Злате Мехмедовиќ специјалист по медицина на труд, д-р Александра Грозданова професор при Институтот за фармацевтска хемија и д-р Бојан Бошковски, специјалист невролог и национален координатор за СЗО. Од нивните презентации се едуциравме за видовите на вакцини, нивните механизми на дејствување, за работата на СЗО, потребата од почитување на превентивните мерки, за менталното здравје итн. Во текот на состаноците се развија живи дискусии особено за: комбинирана настава, правото на избор за вакцинација, профитерство во време на пандемијата, цените на Ковид-тестовите (правевме споредба со цените во другите држави и кај нас), висока стапка на смртност како последица на Ковид

во земјата, разграничување на поимите “lockdown” и “карантин”.

ПРИНЦИПИ

Како резултат на новите сознанија добиени од стручните лица, информации при истражувањето на линкови и материјали поврзани со Ковид на интернет како и дискусиите на учесниците на Граѓанското собрание произлегоа следните принципи:

- 1. Достапно здравство за сите** (достапно здравствено осигурување за сите);
- 2. Образование за сите во време на кризата;**
- 3. Без двојни критериуми** (да важат за сите исти правила и законските мерки да се применуваат за сите еднакво);
- 4. Работа за сите во време на кризата;**
- 5. Помош на загрозените категории** (помош за невработени лица и социјално загрозени семејства, помош за самохрани родители);
- 6. Економска рамноправност;**
- 7. Почитување на правото на избор** (неограничување на човековите слободи);
- 8. Право на бесплатно неформално образование за Ковид-19;**
- 9. Унифицираност во здравството** (еднакви протоколи и мерки за сите);

ПРЕПОРАКИ

Водејќи се од поставените приципи донесовме поголем број препораки. Со гласање и мнозинство од 75% од учесниците беа усвоени следните препораки.

1.

Краток наслов:
Вакцинација
Темата се однесува на областа:
Превентива
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
<p>-Масовна имунизација на населението со што би се постигнало поголема заштита на населението и помало ширење на вирусот, како и намалување на смртноста. Само со масовна имунизација ќе успееме да ја победиме пандемијата, а одговорноста е кај секој од нас за себе и најблиските. Државата треба што побрзо да обезбеди вакцини како би влегле во колективна имунизација.</p> <p>-Препораката го почитува правото на граѓаните кои не сакаат да се вакцинираат бидејќи тоа е личен избор а рестриктивните мерки да важат за сите. Министерството за здравство да прави кампања за да се вакцинираат и тие што не сакаат. Државата да преземе мерки за ваквите случаи.</p>
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигнато 'фер' критериумите?
<p>-Многу научни истражувања, СЗО, секојдневните искуства од вакцинирани луѓе и предавањата од експертите ни укажуваат на тоа дека вакцините заштитуваат и се единствен излез од пандемијата Ковид-19.</p> <p>-Доколку се заразат вакцинираните лица, според експертите, тие ќе искушат поблаги симптоми на вирусот;</p> <p>-Откако е започната вакцинацијата во земјата, забележана е намалена смртност и нови случаи;</p> <p>- Израел во голема мера го нормализирал животот после масовна имунизација против Ковид 19. Но се поставува прашање што со оние луѓе кои не сакаат да се вакцинираат, кој влегува во домен на јавно здравје и лични права, па така Израел се потпира на разни поттикнувања на населението да прими вакцина. ШТО СО ОНИЕ КОИ НЕ САКААТ ДА СЕ ВАКЦИНИРААТ: Еве како Израел го реши проблемот (vesnik.com)</p>

2.

Краток наслов:
Строга рестрикција на граници
Темата се однесува на областа:
Превентива
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
-Препораката се обидува да постави строга рестрикција на границите, со тоа што државата ќе бара од граѓаните негативен ПЦР тест и/или сертификат за вакцинација при влез во земјата за да се спречи увезувањето на делта сојот за патници кои доаѓаат од високоризичните земји каде се регистрирани голем број на случаи со оваа мутација. Да се оневозможи да влезат нови сојеви на вирусот.
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?
-Препораката ќе овозможи поголема заштита на населението во државата и значително ќе се намали ширењето на заразата;

3.

Краток наслов:
Менаџирање на владата со економскиот колапс
Темата се однесува на областа:
Економија
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
-Државата потфрли во менаџирање со кризата и малкуте мерки што ги донесоја не вродија со плод. Препораката вклучува поголем отчет од државата за потрошените средства наменети за кризата и поголема финансиска помош кон погодените од кризата оние кои изгубиле работа, луѓе со мали примања и интервенција кај фирмите кои профитираат средства од државата, а немаат вработени; Објавен список на фирмите кои зеле помош од државата, а не ги исплатиле работниците - Република (republika.mk)
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?
-Препораката ќе овозможи увид во реализираните мерки на владата како и за следните мерки што ќе ги превземе; -Да се даваат повеќе грантови за опоравување од кризата или за тие што сакаат да

започнат свој бизнис;

4.

Краток наслов:

Настава со физичко присуство

Темата се однесува на областа:

Едукација

Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)

Препораката се однесува на повторно воведување на настава со физичко присуство со цел поголема концентрација и интеракција кај младите. Онлајн образованието е тешко и за родителите и за учениците и сметаме дека учениците треба да се вратат во училиштата.

Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?

-Ќе биде полесно и поефикасно ќе има поголема концентрација, социјализација, функционализација. Ќе се постигне нормална функција на наставата. Развој на менталните капацитети на учениците. Ќе им се олесни работата на наставниците и на родителите.

-Лично искуство дел од родителите не мога да им обезбедат на децата компјутери и други помагала за учење онлајн.

5.

Краток наслов:

Вработување поголем број на медицински персонал

Темата се однесува на областа:

Здравство

Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)

Вработување на поголем број на медицински персонал со што би имале поголема ефективност и подостапни услуги. За таа цел бараме да им се реши статусот на медицинскиот персонал што е под договор на дело, да се вработат ученици што завршуваат средно медицинско и остатите невработени медицински лица

Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?

-Со вработување на поголем број медицински персонал ќе се олесни справувањето со заразата и ќе се намали оптовареноста на болниците

-Болните лица ќе имаат поголема пристапност на здравствените услуги и ќе се зголемат капацитетите на болниците.

--

6.

Краток наслов:
Редовна дезинфекција на установите
Темата се однесува на областа:
Здравство
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
Оваа препорака се однесува на снабдување на државни и јавни установи со дезинфекциски и заштитни средства и редовно (дневно) дезинфицирање на истите (здравствени установи, училишта, јавен превоз, државни граници, трговски центри, спортски центри, општини). Воведување поголема контрола за кога и со какви средства се врши дезинфекцијата. Министерството да воведо заедничка комисија која би се грижела за спроведување на ефективна дезинфекција.
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?
-Слушнавме од експерт д-р Злате Мехмедовиќ на еден од состаноците дека дезинфекцијата на јавните површини е многу битна и така ќе се оневозможи задржување на бактериите и микроорганизмите на површините и ќе се спречи ширење на заразата. -Ја донесовме оваа препорака бидејќи ја прочитавме следната статија: https://mzzpr.org.mk/2020/04/07/%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%9A%D0%B5-%D0%B8-%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B2%D0%BE-%D1%83%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-covid-19/

7.

Краток наслов:
Вакцинација и ваучери за туризам
Темата се однесува на областа:
Туризам
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
Со оваа препорака се поттикнуваат граѓаните да се вакцинираат така што државата може да доделува ваучери за патувања во државата за секој што ќе се вакцинира. Така би се подобрил и здравствениот статус, економијата и туризмот.

Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?

-По примерот на Србија, вакцинираните граѓани добиле од државата ваучер од 1500 денари.

-Грција ќе им нуди на младите луѓе ваучер од 150 евра за да ја примат вакцината за Ковид-19. <https://www.euronews.com/2021/06/28/greek-teens-offered-150-in-vouchers-if-they-get-a-covid-19-jab>

-За сите вакцинирани граѓани над 50 години кои примиле прва доза на вакцина во текот на месец Јули, Црна Гора им дава туристички ваучер од 50 евра. [Crna Gora: Za vakcinisane u julu turistički vaučer od 50 eura | Balkan News | Al Jazeera](#)

- Во многу земји се размислува за давање ваучери на вакцинираните луѓе, се прават анкети како на пример во Ирска, владата им нуди 100 евра за постарите луѓе од 65 години кои примиле вакцина за Ковид-19, кој ваучер ќе може да го искористат во локалните хотели, ресторани итн. [Poll: Should over-65s get hotel or food voucher after they receive Covid-19 vaccine? \(thejournal.ie\)](#)

8.

Краток наслов:

Едукација за Делта сојот(индиски сој)

Темата се однесува на областа:

Едукација

Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)

Поголема едукација на специфичностите на делта сојот на граѓаните околу ширење на овој сој со цел на подобра превенција и спречување на последиците и едукација околу тоа дали вакцините делуваат и на овие нови соеви

Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?

-Некои земји се соочуваат со енормно ширење на делта сојот, како на пр. Австралија и повторно ги враќаат рестриктивните мерки на сила.

-Со доаѓањето на есента и можниот нов бран на заразени лица, сите граѓани ќе бенефицираат од поголема едукација за делта сојот [Индискиот сој ги врати стравувањата од нов есенски бран на Ковид-19 | Северна Македонија | DW | 21.06.2021](#)

9.

Краток наслов:

Достапност на системот “Мој термин”
Темата се однесува на областа:
Здравство
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
Оваа препорака се однесува на достапноста на постоечкиот систем за закажување прегледи Мој Термин што речиси и да не функционира. Бараме значително подобрување на системот со цел граѓаните да можат да закажат прегледи без проблеми. Да се подобри системот или да се воведат нов на негово место што ќе им служи на сите граѓани во државата.
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне ‘фер’ критериумите?
-Идејата е важна бидејќи граѓаните имаат проблеми со системот и пред пандемијата. Корона вирусот само ги влоши работите со закажување на прегледи. Има граѓани што навистина се потпираат врз системот и се многу незадоволни и мора да бараат алтернативни начини на закажување прегледи. -Фер критериумите ќе бидат постигнати бидејќи системот ќе можат да го користат сите граѓани во земјата

10.

Краток наслов:
Воведување на домашна посета
Темата се однесува на областа:
Здравство
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
Бараме Министерството за здравство да ја воведат услугата на домашна посета за лица со хендикеп, лица со пречки во развојот и постари лица. Со воведување на оваа услуга, лицата би имале поголема достапност до медицински лица и помош и би се спречиле понатамошни компликации на пациентите.
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне ‘фер’ критериумите?
-Бројни искуства од секојдневниот живот на граѓаните во земјата и лични искуства на учесниците -Ќе се олесни работата на докторите и на брзата помош кои се и онака преоптоварени со работа

11.

Краток наслов:
Држење дистанца и работа во смени

Темата се однесува на областа:
Превентивни мерки
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
Со оваа препорака се предлага граѓаните да држат дистанца од 2(метри) особено во затворени простории и да биде задолжително при движење или спортување на отворени и затворени простори. Препораката ќе постигне спречување и ширење на вирусот и во работните места
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?
-Препораките на СЗО експертите што ги случавме и паѓањето на бројките покажуваат дека мерката функционира -Вработените во местата со поголем број вработени да работат во смени со цел дополнително да се заштитат

12.

Краток наслов:
Профитерство на фармацевстите компании и приватните здравствени институции
Темата се однесува на областа:
Економија
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
-Се обидеме да се постигнат приближно исти цени за лекување во приватното и јавното здравство, односно намалување на цените на тестовите или истите да бидат бесплатни, како и намалување на цените на основните лекови за лекување од Ковид-19 или истите да ги покрива државата,
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?
-Доказ за профитерството се објавениот профитот на приватните лаборатории и болници на сметка на граѓаните -Секојдневни искуства на граѓаните покажаа дека навистина цените за тестирање и лекување се огромни и не може секој да ги дозволи -Повеќето учесници се согласуват со препораката бидејќи и самите го согледале истото https://www.chemistanddruggist.co.uk/news/gphc-and-cma-warn-pharmacies-against-profiteering-covid-19

13.

Краток наслов:
Психолошка подршка
Темата се однесува на областа:
Здравство
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
Поставување на посебни центри со стручни лица помош на граѓаните за справување и помагање за ментално здравје. Оваа препорака ќе постигне подобрување на менталното здравје на граѓаните особено во постковид периодот.
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?
-Препорака од експерт што го слушавме на состаноците за значењето и важноста на менталното здравје. -Научни списанија од медицината https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmed.2021.666973/full https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tackling-the-mental-health-impact-of-the-covid-19-crisis-an-integrated-whole-of-society-response-0ccaafa0b/ -Поголемиот дел учесници се согласуваат со препораката

14.

Краток наслов:
Грантови за малите фирми
Темата се однесува на областа:
Економија
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
Државата и нејзините институции и невладините организации да вложуваат повеќе во грантови за малите фирми. Со ова мерка се постигнува опстанок на малите фирми и исто така придонесува кон вработеноста во државата.
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?
-Вработените во малите бизниси и граѓаните ќе имат бенефиции од препораката со што ќе се подобри економијата. -Примери од другите земји: https://www.slobodnaevropa.org/a/kolika-je-cena-rada-u-srbiji-tokom-pandemije/30495862.html -Многумина од групата се согласуваат со препораката

15.

Краток наслов:
Настава со делумно физичко присуство (комбинирано)
Темата се однесува на областа:
Едукација
Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)
Министерството за образование да организира комбинирана настава со физичко и онлајн присуство, пример една недела со физичко присуство, една со онлајн присуство. Децата ќе имаат поголемо внимание во текот на наставата со физичко присуство знаејќи дека се во училишна установа
Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите? -Важно е бидејќи децата заборавиле како да се однесуваат во училишна установа -Бројни примери од секојдневниот живот и од присутните во групата https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2021/04/02/the-impact-of-covid-19-on-education-recommendations-and-opportunities-for-ukraine По примерот на Турција, чие Министерство за образование вовеле неколку канали на телевизија за едукација, за оние ученици кои немале средства за да можат редовно да ја следат наставата; (https://www.aa.com.tr/mk/%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5/%D1%82%D1%83%D1%80%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B5-%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D1%98%D0%B0-%D0%B2%D0%BE-%D1%81%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%BE%D1%82-%D0%BA%D0%BE%D1%98%D0%B0-%D0%B2%D0%BE-%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B4-19-%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%BE-%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0-%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%9A%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0/1788073)

16.

Краток наслов:
Вакцинација во рурални средини
Темата се однесува на областа:
Здравство

Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)

Обезбедување на подобри услови за вакцинирање, обезбеден превоз до најблиските пунктови за вакцинација, за оние кои немаат превоз. Да се најде најдобрата алтернатива за вакцинација на луѓето во руралните средини (да се обезбеди простор, кој ќе биде наменет за вакцинација во селата, би можеле мобилни тимови да одат во домашна посета и да ги вакцинираат луѓето во домашни услови).

Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?

-[Rural COVID-19 Innovations - COVID-19 Vaccination \(ruralhealthinfo.org\)](#)
-[COVID-19 Vaccination for Rural and Remote Essential Workers | CDC](#)

-

17.

Краток наслов:

Јавен превоз

Темата се однесува на областа:

Превентива

Опис на препорака: (Што мислиме со оваа препорака и што се обидува да постигне?)

-Да се пуштат во употреба повеќе автобуси со ограничен број патници со цел да се намалат гужвите. Препораката помага луѓето да не се организираат со други автомобили или да користат други средства за превоз. Со почести линии на автобуси се намалува гужвата и да се намали преносот на вирусот. Да се воведат и ноќни линии со цел да се помогне на граѓаните и оние што работат трета смена. Да има поголема контрола во автобусите за тоа дали патниците се придржуваат до мерките

Доказ: Зошто оваа идеја е важна и како ќе биде постигне 'фер' критериумите?

-Препораката е важна бидејќи повеќето граѓани користат јавен превоз и ќе бенефицираат од подобрени услови и повеќе автобуски линии
- Од лично искуство на учесниците, повеќето се согласуваат дека мора да се воведат почести линии автобуси и ноќни линии
- [АВТОБУСИТЕ ВО СКОПЈЕ ОД ДЕНЕС ВОЗАТ ПРЕКУ ЦЕЛ ДЕН СО САБОТЕН ВОЗЕН РЕД - Сакам Да Кажам \(sdk.mk\)](#)
-[COVID-19 Best Practices for Public Transportation \(fema.gov\)](#)
-[Metro and Covid-19: Steps we've taken | WMATA](#)
-[The effects of COVID-19 epidemic on public transport ridership and frequencies. A case study from Tampere, Finland - ScienceDirect](#)

ЗАКЛУЧОК

Имавме добра соработка со ЗИП Институт и целиот тим и сме задоволни од целата организација. Имавме добра соработка и меѓу соработката со учесниците. Состаноците се одвиваа непречено и навремено.

Имавме можност да разговараме со експертите и да им поставуваме прашања. Имавме доволно време меѓу состаноците да истражуваме повеќе, да учиме од примери на други земји и како тие се справуваат со вирусот и многу научивме.

Материјалите од состаноците и предавања од експертите беа споделувани со учесниците по секој состанок и имавме шанса подетално да ги разгледаме. Се работеше по фер принципи, дискусиите течеа со максимална почит кон сите учесниците, а дефинирањето на препораките се правеше со опсежна дискусија и долго разгледување на доказите.

Процесот беше фер и демократски, имаше простор сите учесници да се изразат и да гласаат. Произлегоа доволен број на препораки кои ги поддржуваат повеќе од 75% од учесниците и кои сметаме дека ќе бидат применети од страна на Министерството за здравство.

Сметаме дека Граѓанското Собрание беше одлична можност да се дискутира на важна тема со луѓе од целата држава и да се придонесе кон подобрување на доброто на граѓаните.